

AKTUELNOST VITRUVIJEVE TEORIJE ARHITEKTURE

VITRUVIJE - OBNOVLJENO IZDANJE

Knjige napisane od strane arhitekata i na temu arhitekture su suštinski medij za razumevanje konteksta i kulturnog okvira iz kojeg se arhitektura može stvarati i promišljati. *De architectura libri X* rimskog arhitekta i prvog teoretičara arhitekture Vitruvija iz 1. veka pre nove ere je prva knjiga u istoriji koja sabira sve „stvari građenja“ na jednom mestu a, istovremeno, i jedna od najuticajnijih knjiga o arhitekturi ikada napisana.

Izdavačka kuća Orion art odlučila je da čitaocima pripremi i štampa novo – obnovljeno izdanje Vitruvijevog čuvenog traktata *De architectura libri X*. Građevinska knjiga je 2000. godine objavila prvo srpsko izdanje Vitruvija, a kompleksan rad na pripremi prevoda za štampu bio je tada moj zadatak. Profesor dr Ranko Radović, urednik edicije „Velike knjige arhitekture“, uvrstio je Vitruvijev tekst kao prvi u ovaj dragoceni niz, i trebalo je uraditi redakciju prevoda dr Matije Lopca izdanja Svjetlost Sarajevo iz 1951. godine. Ovo starije izdanje knjige trebalo je jezički osavremeniti, prilagoditi tekst uobičajenoj srpskoj arhitektonskoj terminologiji, i ponovo prevesti i razjasniti pojedine manje razumljive delove prevoda dr Matije Lopca.

Vitruvija je u svim vremenima bilo vrlo teško razumeti i prevoditi. Profesor dr Matija Lopac je bio poznat klasični filolog, ali knjige o arhitekturi uglavnom uključuju terminologiju karakterističnu za ovu struku, kao i pretpostavku da čitaoc zna kako izgledaju određeni arhitektonski oblici. Zbog toga su prevodioci Vitruvijevog latinskog originalnog teksta još u renesansi u XV veku tražili od arhitekata pomoć oko prevoda, o čemu će više biti reči kasnije u predgovoru.

Osim toga, Vitruvije piše za svoje savremenike koji svakodnevno prolaze pored građevina o kojima on govori, posmatraju ih i mogu da prouče i razjasne njegove tvrdnje, što svakako ne može biti slučaj sa savremenim čitaocem. Mora se uzeti u obzir i činjenica da je Vitruvijev originalni tekst pisan na latinskom jeziku sa čestim korišćenjem grčke terminologije, kao i da je povremeno prožet njegovim sopstvenim nerazumljivim tvrdnjama. Mnoge dileme oko Vitruvijeve terminologije do danas su predmet brojnih dinamičnih diskusija na međunarodnim skupovima, poput Kolokvijuma o arhitektonskoj teoriji (*Colloquium on Architectural Theory*) koje organizuje fondacija biblioteke *Werner Oechslin Library* u Švajcarskoj, poznata po najvećoj kolekciji knjiga iz oblasti arhitekture na svetu¹.

Zbog svega toga, bilo je jasno da je u radu na izdanju iz 2000. godine bilo neophodno poređenje sa latinskim originalom Vitruvijevog teksta, kao i drugim prevodima Vitruvija na evropske jezike. U svom poslu na ovom zadatku, trudila sam se, koliko god je bilo moguće, da na svim kritičnim mestima zadržim prevod profesora Lopca. Dela na koja sam se najviše oslanjala za najjasnija mesta ovog prevoda, kao i samog latinskog originala, bila su: na prvom mestu hrvatsko izdanje Vitruvija, na čijem je prevodu radio i pogovor pisao dr Vladimir Bedenko², a koje je izašlo 1999, neposredno pre objavljivanja izdanja Građevinske knjige; zatim Morganovo izdanje iz 1914. godine³; i Grejndžerov prevod na engleski jezik i redakcija latinskog teksta⁴.

Vitruvije u izdanju izdavačke kuće Orion art koji se nalazi pred čitaocima danas ne sadrži promene u osnovnom tekstu u odnosu na izdanje Građevinske knjige iz 2000. Ime dr Matije Lopca ostaje na mestu prevodioca Vitruvijevog teksta. Ilustracije su preuzete iz starog izdanja Svjetlost, Sarajevo iz 1951. godine, uz poštovanje prema izboru profesora Lopca, koji njihov izvor navodi i komentariše u svom predgovoru, zadržanom na početku ove knjige. Mišljenja sam da su ove ilustracije direktnije povezane sa tekstom Vitruvijevog traktata i više olakšavaju njegovo razumevanje u odnosu na izbor koji je pratio pomenuto prvo srpsko izdanje Građevinske knjige.

O Vitruvijju, njegovom životu, školovanju, teorijskom obrazovanju iz različitih područja tadašnjih znanja, najviše se saznaje iz samog teksta, o čemu su u svojim predgovorima pisali dr Matija Lopac i dr Ranko Radović. Oba predgo-

¹ <http://www.bibliothek-oeschlin.ch/veranstaltungen/architekturtheorie/2013-text/programm>

² Vitruvije. *Deset knjiga o arhitekturi*. Golden marketing - Institut građevinarstva Hrvatske, Zagreb, 1999. V. Bedenko je u svom pogovoru dao dragocene opservacije o Vitruvijju i njegovom vremenu, njemu kao piscu, njegovoj teoriji arhitekture, terminologiji koju je koristio, kao i dalekosežnom uticaju njegove knjige, 221-231.

³ Vitruvius. *The Ten Books on Architecture* (Morris Hicky Morgan Translation). Dover Publication, NY

⁴ Vitruvius: *On Architecture* (Frank Granger Translator). Volume I, Books 1-5 (Loeb Classical Library No. 251) 1931.; Volume II, Books 6-10 (Loeb Classical Library No. 280) 1934.

vora se nalaze na početku knjige tako da ovde neće biti reči o tome. U dogovoru sa sadašnjim izdavačem, moj doprinos izdanju koje je pred nama treba da bude tekst koji će ukazati na Vitruvijevo mesto u postavljanju prvih pojmova, principa, postulata i osnova za buduće teorije arhitekture, na uticaj i značaj njegovog traktata za teoretičare arhitekture koji su usledili, kao i na vanvremensku dimenziju - aktuelnost teksta danas i neiscrpnu inspiraciju koju ovaj antički pisac i arhitekta još uvek budi kod mladih budućih arhitekata.

Vitruvijevo delo se sastoji iz deset knjiga, što danas čini deset poglavlja jedne knjige. Svaka od njih sadrži predgovor i glavni tekst. Na kraju knjige se, po rečima Vitruvija, nalaze crteži koji, međutim, nikada nisu pronađeni. Sa željom da bude sistematičan i pregledan Vitruvije je podelio sadržaj ovih knjiga onako kako je smatrao da treba izlagati materiju o arhitekturi. Prvu je posvetio osnovnim temama arhitekture, kao što su: školovanje i neophodno obrazovanje arhitekata, odnos arhitektonske teorije i prakse, osnovni principi od kojih se arhitektura sastoji, podela arhitekture, osnivanje gradova i njihova organizacija. U Drugoj knjizi Vitruvije se dominantno bavi graditeljskim materijalima i načinima zidanja. Treća knjiga je posvećena tipovima i vrstama hramova i jonskom stilskom redu. Četvrta takođe za glavnu temu ima hramove: sadrži slikovite priče o nastanku stilskih redova, razmatra hramove dorskog i korintskog reda, etrurski hram, tolose i daje detaljne proporcijske odnose važne za njihovo projektovanje. Petu knjigu je posvetio javnim građevinama i prostorima - trgovima, bazilikama, rimskim i grčkim pozorištima, termama, palestrama i lukama. Šesta knjiga se bavi stambenom arhitekturom - glavnim prostorima rimske kuće, gradskim i seoskim kućama i grčkom kućom. Sedma knjiga je posvećena završnim radovima u arhitekturi, podovima, obradi zidova, zidnim slikama i bojama. Osmu knjigu se bavi vodom i vodovodima, deveta astrologijom i izradom satova, a deseta različitim spravama, mašinama i aparatima. Sve knjige su približno ujednačene dužine, osim poslednje tri koje su nešto duže i čije teme danas više ne pripadaju području arhitekture.

Na ovaj način je Vitruvije pregledno sistematizovao sve što je smatrao važnim a tiče se praktične strane arhitektonske struke. Međutim, o teoriji arhitekture govori na drugačiji način. Nju je značajnije izložio u Prvoj knjizi, a zatim joj se samo ponekad vraćao kroz ostali deo svog teksta. Iako metodološki nesavršena, ova prva teorija arhitekture u istoriji i pojmovi kojima je ona formulisana čine vanvremenski aspekt Vitruvijevog dela.